

تعاون و کشاورزی، سال چهارم، شماره ۱۶، زمستان ۱۳۹۴

شناسایی و تحلیل مشکلات شرکت‌های تعاونی مرزنشین

شهرستان ایلام

همایون مرادنژادی^{۱*}، زهرا فریادرس^۲، مرجان واحدی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۴/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۹/۲۵

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل مشکلات موجود در شرکت‌های تعاونی مرزنشین شهرستان ایلام انجام شد. این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها جزو پژوهش‌های توصیفی بود و از میان پژوهش‌های توصیفی از روش پیمایشی بهره برد. جامعه آماری پژوهش اعضای شرکت‌های تعاونی مرزنشینان شهرستان ایلام به تعداد ۶۶۰۶ نفر بودند. برای برآورد تعداد نمونه آماری از فرمول کوکران استفاده شد که براساس این فرمول، تعداد نمونه آماری ۳۶۴ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب انتخاب و مطالعه شدند. برای تعیین روایی پرسش‌نامه پژوهش از دیدگاه صاحب‌نظران و متخصصان مرتبط با موضوع بهره‌گرفته شد و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد که مبین مناسب بودن پرسش‌نامه بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS انجام گرفت. با توجه به اینکه این پژوهش از نوع پژوهش‌های پیمایشی و به دنبال کاهش حجم متغیرها و دسته‌بندی مشکلات تعاونی برای دستیابی به اهداف پژوهش بود، در آن از روش تحلیل عاملی با رویکرد اکتشافی استفاده شد. بر اساس یافته‌های به دست آمده، عامل‌های سیاستی و اداری، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و زیرساختی ۶۱/۲۶ درصد از واریانس کل را تبیین نمودند.

واژه‌های کلیدی: شرکت‌های تعاونی، مرزنشین، مشکلات، ایلام

۱. استادیار گروه کارآفرینی و توسعه روستایی، دانشگاه ایلام

E-mail: homayoon.moradnezhadhi@ilam.ac.ir

* نویسنده مسئول

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ایلام

۳. استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ایلام

مقدمه

مناطق مرزی از نقاط حساس و راهبردی کشورند. ناتوانایی‌های بالقوه در تولید، فقدان اشتغال، نازل بودن درآمد و عدم دسترسی به نیازهای اولیه، عمده‌ترین مشخصه اقتصادی-اجتماعی این مناطقند که زمینه را برای معضلات و نابسامانی‌هایی چون مهاجرت، قاچاق کالا، شورش و ناامنی در این مناطق فراهم آورده‌اند (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۷۸). توسعه و امنیت دو الزام زندگی بشر امروزی هستند که در کنار یکدیگر آسایش را برای ساکنان یک منطقه فراهم می‌سازند. مناطق مرزی کشور ما نیز از این دو امر مهم مستثنی نیستند. بخش تعاون با تأسیس شرکت‌های تعاونی مرزنشینان سعی در دستیابی به این مهم داشته است. دورافتاده بودن، حاشیه‌ای بودن و حس ناپایداری در مناطق مرزی اغلب به عنوان عوامل موقعیتی به ضرر توسعه این مناطق عمل می‌کنند. اهمیت راهبردی این مناطق دخالت عامل بیرونی برای توسعه و استفاده از قابلیت‌های موقعیتی این مناطق را ضروری ساخته است. در نواحی مرزی، تعاونی‌های مرزنشینان می‌توانند نقش عمده‌ای در امنیت و توسعه پایدار سرزمینی ایفا کنند (جمعه پور و طالبی، ۱۳۹۰). مهاجرت به شهرهای بزرگ بر اثر فقدان انگیزه‌های لازم برای زندگی در این مناطق در گذشته تقریباً روند رو به افزایشی داشته است که تأثیر آن در امنیت مرزها به وضوح احساس می‌شود. از آنجا که حفاظت از مرزهای هر کشور از اهم مسائل حکومت است، دولت‌های حاکم بر کشورمان در سده اخیر سیاست‌های متعددی را برای مرزنشینان اتخاذ نموده‌اند. این سیاست‌ها عمدتاً به منظور کاهش بحران بیکاری، فقر، مفاسد گوناگون اجتماعی، ایجاد اشتغال، کاهش قاچاق کالا، برقراری عدالت اجتماعی، کاهش انگیزه‌های مهاجرت و... بوده است. توجه به امور اقتصادی مردم به نوعی در خدمت اهداف سیاسی بوده است؛ زیرا رفاه اقتصادی، مردم را ترغیب به ماندن در مرزها نموده و حفاظت از مناطق مرزی را برای حکومت تسهیل کرده است (وزارت بازرگانی، ۱۳۸۸). بنابراین می‌توان گفت از جمله تشکل‌هایی که نقش بسزایی در بهبود فعالیت این مناطق ایفا می‌کند، تعاونی‌های مرزنشینان می‌باشند که اهداف اصلی تشکیل این تعاونی‌ها در ایران عبارت‌اند از: امکان استفاده بهتر از مبادلات مرزی برای مرزنشینان و توزیع صحیح کالا، سوق دادن

مرزنشینان از قاچاق به سمت یک فعالیت سالم و مثبت، شکستن بازار سیاه مواد غذایی و کالاهای ضروری در این مناطق، کم کردن مشکلات دولت در زمینه رساندن مواد غذایی و لوازم مختلف زندگی به مرزنشینان، جلوگیری از مهاجرت و بهبود وضع مردم منطقه از طریق تأمین درآمد برای آنان. همچنین با توجه به تأکید سیاست گذاران اقتصادی کشور بر لزوم استفاده بیشتر از بخش تعاون و از طرفی لزوم توسعه متوازن مناطق مختلف کشور، اهمیت و نقش تأثیر گذار تعاونی های مرزنشین به خوبی احساس می گردد (هوشمند و حسن نژاد، ۱۳۸۹).

از آنجا که در جریان شکل گیری و توسعه تعاونی های مرزنشینان، بخش تعاون کشور در حیطه بازرگانی خارجی نیز تا حدودی امکان فعالیت یافته است، و با توجه به ابلاغیه اصل ۴۴ قانون اساسی که برای واگذاری برخی دیگر از تصدی های دولت در زمینه بازرگانی خارجی به بخش تعاون، بستری مناسب را فراهم ساخته، بررسی این گونه شرکت های تعاونی ضرورت یافته است (عسگری و اشرف زاده، ۱۳۶۹).

ساختارهای خاص اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نقاط مرزی ایجاب می کند که راهبرد کلان توسعه این مناطق براساس حداکثر استفاده از امکانات موجود تنظیم شود به گونه ای که آثار مثبت آن بتواند آثار سوء ناشی از مهاجرت و تخلیه نقاط مرزی و رواج معاملات غیرمرزی را تحت تأثیر قرار دهد. شکوفایی این توانمندی ها و استعداد های بالقوه مناطق مرزی و افزایش عمران و آبادانی این مناطق از حداقل هایی است که می تواند بسیاری از معضلات و مشکلات نقاط مرزی را حل نماید (موسوی، ۱۳۹۲). بر این اساس، تعاونی های مرزی ابتدا در استان بوشهر و سپس در استان های هرمزگان، سیستان و بلوچستان، فارس و خوزستان شکل گرفتند. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و خروج استان های شمالی کشور از بن بست و بعد از پایان جنگ تحمیلی و برقراری آرامش و ثبات نسبی در افغانستان، رفته رفته شکل گیری تعاونی های مرزنشینان در سایر استان های مرزی کشور نیز آغاز شد. از مطالعه روند شکل گیری مبادلات مرزی و ارائه تسهیلات مربوط به مرزنشینان چنین برمی آید که در گذشته، علت اصلی برقراری تسهیلات واردات و صادرات برای ساکنان مرزی نوعی حمایت در راستای جلوگیری از تخلیه جمعیتی این مناطق و

پیشگیری از پیامدهای نامطلوب آن بوده است (وزارت تعاون، ۱۳۸۹). البته تعاونی‌های مرزنشینان از گذشته‌های دور به طور غیررسمی و از سال ۱۳۴۴ به طور رسمی در کشور فعال بوده‌اند، ولی بر خلاف گشایش‌هایی که در توسعه فعالیت آنها به لحاظ ساختاری و قانونی فراهم شده است، باز هم محدودیت سقف ارز تخصیصی و همچنین محدود بودن اقلام کالاهای صادراتی و وارداتی، که این تعاونی‌ها می‌توانند مبادله نمایند، در کنار سایر محدودیت‌های اداری-اجرایی، از کارایی آنها کاسته و عملاً نقش این تشکل‌ها را در بازرگانی خارجی کشور کم‌رنگ نموده است (ابراهیم زاده و بریمانی، ۱۳۸۴).

با توجه به موقعیت ویژه استان ایلام در غرب کشور و همسایگی با کشور عراق با کیلومترها مرز مشترک و نیز وجود شهرستان‌های مرزی در این استان با جمعیتی قابل توجه و از سوی دیگر، با برقراری ثبات سیاسی در عراق، که زمینه‌ساز رونق فعالیت‌های اقتصادی بوده، جایگاه تعاونی‌های مرزنشینان استان ایلام در کشور اهمیتی ویژه یافته است. چنانچه پدیده شوم قاچاق در کنار محرومیت‌های مناطق مرزی و مهاجرت‌های بی‌رویه جمعیت مرزی این استان که بر اثر خشکسالی نیز تشدید شده مد نظر قرار گیرد، می‌توان به اهمیت و ضرورت کارکردهای اقتصادی، امنیتی و اجتماعی شرکت‌های تعاونی مرزنشینان استان ایلام در راستای استقرار ساختاری متناسب با شرایط و حفظ جمعیت موجود، حذف پدیده قاچاق، توسعه اقتصادی مناطق مرزی، گسترش فعالیت‌های اقتصادی سالم، افزایش ضریب امنیتی و رونق اقتصادی این مناطق پی‌برد. همچنین با توجه به کارکرد این شرکت‌ها در شرایط هم‌جواری این استان با کشور عراق و وجود مرزهای طولانی، فعالیت‌های اقتصادی این تعاونی‌ها چه به لحاظ مسائل اقتصادی و چه اجتماعی و امنیتی بیش از پیش اهمیت پیدا کرده است.

اولین شرکت‌های تعاونی مرزنشینان در استان ایلام در سال ۱۳۷۸ و به تعداد ۲ شرکت تعاونی تشکیل شد که تعداد اعضای آنها ۳۱۱۴ نفر بود. اینک با توجه به اهمیت اهداف شکل‌گیری تعاونی‌های مرزنشینان و گذشت مدتی مناسب از زمان تأسیس آنها در شهرستان ایلام، ۴ شرکت تعاونی مرزنشین با ۶۶۰۶ عضو تشکیل شده است. به نظر می‌رسد در سال‌های اخیر این

تعاونی‌های دچار مشکلاتی شده اند که فعالیت آنها را با سختی روبه رو کرده است. از آنجا که تا کنون پژوهش‌های جامعی پیرامون مسائل و مشکلات این تعاونی‌ها و بررسی نقاط ضعف و قوت آنها انجام نگرفته است، این پژوهش با هدف بررسی مشکلات پیش روی شرکت‌های تعاونی شهرستان ایلام انجام شد.

پیشینه پژوهش

حیدری و همکاران (۱۳۹۴ الف) موانع و راهکارهای فعال‌سازی تعاونی‌های مرزنشین استان کرمانشاه را بررسی کردند و نتیجه گرفتند که موانع دولتی - حمایتی، مدیریتی، آموزشی، اجتماعی - اقتصادی و مهارتی - تخصصی مهم‌ترین موانع فعال‌سازی تعاونی‌ها هستند و فراهم کردن زیرساخت‌های مناسب و بالابردن سهمیه ارزی مرزنشینان، آزادی عمل بیشتر در واردات و صادرات از جمله راهکارهای مهم فعال‌سازی تعاونی‌ها می‌باشند.

نصرالهی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان "عوامل مؤثر بر عدم موفقیت تعاونی‌های چایکاران در استان گیلان" نشان دادند که مشکلات مرتبط با هفت عامل آموزشی، مشارکتی، حمایتی، توسعه‌ای، مدیریتی، مسئولیتی و دولتی توانسته‌اند حدود ۷۱ درصد از عوامل عدم موفقیت این تعاونی‌ها را تبیین کنند.

آرایش و طاهری (۱۳۹۴) موانع توسعه شرکت‌های تعاونی عشایری را در استان ایلام شناسایی کردند و نتیجه گرفتند که عامل اقتصادی، فرهنگی اجتماعی، آموزشی و فنی در مجموع حدود ۷۸ درصد از واریانس کل را تبیین کردند.

امانیان بیدختی و صادقی‌نیا (۱۳۹۴) شرایط و ضوابط دست و پاگیر اعطای تسهیلات بانکی را یکی از مشکلات تعاونی‌های فرش دستباف ذکر کردند.

آریانپور و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی شرکت‌ها و اتحادیه‌های تعاون روستایی استان گیلان» نتیجه گرفتند که شرکت‌ها و اتحادیه‌های تعاون روستایی دارای نقاط ضعف بیشتری نسبت به نقاط قوت‌اند و

دچار ضعف برنامه‌ریزی در برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلند مدت، روزمرگی، کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش و ناآشنایی و ناآگاهی هیئت‌مدیره و بازرسان نسبت به وظایف و تکالیف قانونی خود هستند.

ذباحیان (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی مسائل و مشکلات تعاونی‌های زنان»، سیاست‌های غلط اعتباری، تصمیم‌گیری متمرکز و ضعف مدیریت را مهم‌ترین مشکلات تعاونی‌ها قلمداد کرد.

حضرتی و بابایی فی‌ن (۱۳۹۱) عوامل مؤثر بر غیرفعال شدن تعاونی‌های کشاورزی در شهرستان خدابنده را با استفاده از تحلیل دلفی شناسایی کردند. نتایج این تحقیق نشان داد که مشکلات درونی شرکت تعاونی مانند ضعف مدیریتی، مهارت، اختلاف سلیقه، انتظارات نابجا از تعاون و برخی کمبودهای خدمات زیربنایی و مشکلات برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری از سوی سازمان‌های دولتی از علل اصلی رکود فعالیت شرکت‌های تعاونی و در نتیجه غیرفعال شدن آنها می‌باشند.

هزار جریبی و یاری (۱۳۹۱) عوامل مؤثر بر ناکارآمدی و مشکلات تعاونی‌های مصرف در شهر کرمانشاه را بررسی کردند و دو دسته عوامل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی را در این باره شناسایی کردند به گونه‌ای که این دو دسته عامل دارای همبستگی منفی با ناکارآمدی تعاونی‌ها بوده ولی عوامل درون‌سازمانی تأثیر بیشتری در ناکارآمدی تعاونی‌ها داشته‌اند. بر اساس یافته‌های تحلیل مسیر در این پژوهش به جز متغیر قانون تعاون سایر متغیرهای مستقل دارای اثر مستقیم بر ناکارآمدی تعاونی‌ها بودند و متغیر مدیریت بیشترین اثر مستقیم را بر ناکارآمدی داشته است.

بر اساس یافته‌های مطالعه بذرافشان و شاهین (۱۳۹۰)، گرایش تعاونی‌ها به ارائه خدمات، محدودیت سرمایه، ضعف آموزش، گرایش تعاونی‌ها به دولت و بی‌توجهی به بازاریابی محصولات کشاورزی مهم‌ترین تهدیدها بر سر راه شرکت‌های تعاونی کشاورزی به شمار می‌روند.

فیروزآبادی و حسینی (۱۳۹۰) کمبود امکانات زیرساختی، کمبود اعتبار و سرمایه مالی، شفاف نبودن ارتباط بین سرپرستان و کارمندان تعاونی‌های تولید با اعضا و ضعف در ساختار

اداری تعاونی‌ها را از عوامل مؤثر بر ناتوانی شرکت‌های تعاونی در بازاریابی محصولات کشاورزی دانسته‌اند.

لطیفی و سعدی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «آسیب شناسی تعاونی‌های فرش دستباف روستایی» به این نتیجه رسیدند که بی‌ثباتی بازار فرش دستباف مهم‌ترین تهدید برای تعاونی‌های فرش دستباف روستایی است.

غیاثوند غیائی و فرج‌الله حسینی (۱۳۹۰) مشکلات و محدودیت‌های توسعه اشتغال در تعاونی‌های تولیدی کشاورزی ایران را بررسی کردند و نشان دادند که ضعف اطلاع‌رسانی مهم‌ترین مانع توسعه اشتغال در تعاونی‌های تولید کشاورزی می‌باشد.

جمعه‌پور و طالبی (۱۳۹۰) نقش تعاونی‌های مرزنشین در توسعه مناطق مرزی خراسان جنوبی را با استفاده از روش ترکیبی کمی و کیفی بررسی کردند و نتیجه گرفتند که تعاونی‌های مرزنشینان در شکل کنونی دارای مشکلات سازمانی و قانونی زیادی هستند و به اندازه کافی از نظر سیاست‌گذاری و سرمایه‌گذاری توسط بخش دولتی مورد توجه قرار نگرفته‌اند و لذا پیشنهاد کردند که جهت افزایش کارایی تعاونی‌ها، سرمایه‌گذاری بیشتر دولت و کاهش محدودیت‌های قانونی و کارکردی تعاونی‌ها مورد توجه قرار گیرد.

قدیری مقدم و نعمتی (۱۳۹۰) در پژوهشی مشکلات و تنگناهای پیش روی تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان مشهد را با تأکید بر نظام بازاریابی اولویت‌بندی کردند و نشان دادند که نبود برنامه ریزی جامع بلندمدت از سوی مدیران و اعضای تعاونی‌ها در زمینه اقدامات بازاریابی در زمان تولید محصولات و پس از تولید، وجود عوامل واسطه‌ای و دلالتان در هنگام فروش محصول از سوی تعاونی‌ها و عدم به‌کارگیری نیروهای متخصص از سوی تعاونی‌ها در مقوله خرید و فروش محصول، به ترتیب مهم‌ترین مشکلات و تنگناها در ناکارایی نظام بازاریابی تعاونی‌های تولید کشاورزی می‌باشند.

غفاری بیستونی (۱۳۸۹) نشان داد که فقدان تفاهم میان اعضا، نداشتن سرمایه و بنیه مالی، کمبود اطلاعات فنی - تخصصی، نداشتن برنامه‌های آموزشی مناسب و وجود دلالتان و واسطه‌های

موجود در خرید محصولات تولیدی مهم‌ترین دلایل رکود تعاونی‌های راکد بخش کشاورزی شهرستان کرمانشاه بوده‌اند.

هوشمند و حسن نژاد (۱۳۸۹) نگرش اعضای شرکت‌های تعاونی مرزنشین در زمینه عملکرد تعاونی‌ها را بررسی کردند و نشان دادند که میزان رضایت‌مندی اعضای شرکت‌های تعاونی از شاخص‌های اقتصادی در مقایسه با سایر ابعاد عملکردی آنها در سطح پایین‌تری قرار گرفته است. این در حالی است که بیشترین میزان رضایت‌مندی مربوط به عملکرد مدیریتی این شرکت‌ها می‌باشد.

آذری و همکاران (۱۳۸۸) با بررسی رضایت‌مندی از فعالیت شرکت‌های تعاونی مرزنشینان استان خراسان رضوی، نتیجه گرفتند که رضایت‌مندی اعضا از عملکرد اقتصادی شرکت‌ها در سطح پایینی است و در عمل، عملکرد اقتصادی این تعاونی‌ها نتوانسته است بر اقتصاد خانوار تأثیر بگذارد.

کرباسی و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی با «عنوان بررسی مشکلات طرح‌های نیمه‌تمام در استان سیستان و بلوچستان» به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین دلیل تعطیلی و غیرفعال بودن تعاونی‌ها، کمبود اعتبارات، تخصص نداشتن اعضا و مدیریت ناکار در تعاونی‌ها می‌باشند. پهلوانی و همکاران (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی و نظرسنجی درباره مشکلات توانمندی‌های بخش تعاون در استان سیستان و بلوچستان» نتیجه گرفتند که مهم‌ترین مشکلات تعاونی‌های تولیدی، مصرفی و خدماتی استان سیستان و بلوچستان عبارت‌اند از: ضعف مدیریت، بالا بودن نرخ بهره و سود بازپرداخت وام‌ها، فقدان دسترسی به اطلاعات بازارهای فروش و سیاست‌های دولت در زمینه واردات، عدم دسترسی به فناوری‌های پیشرفته مانند تجارت الکترونیک، کافی و مناسب نبودن حمایت‌های دولت از نوآوری و کارآفرینی و نبود روحیه همکاری و فعالیت‌های مشارکتی در تعاونی‌ها.

سلطانی شیرازی (۱۳۸۷) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی عملکرد تعاونی‌های مرزنشین استان فارس طی سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵» عملکرد، مسائل و مشکلات تعاونی‌های مرزنشین استان

را مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که ایجاد بازارچه‌های مرزی دارای مزایایی همچون ایجاد اشتغال در این مناطق، تأمین امنیت اقتصادی و اجتماعی، افزایش سرمایه گذاری محلی و خارجی، ممانعت از قاچاق کالا در مرزها و جلوگیری از مهاجرت مرزنشینان هستند. از سویی، کاهش سودآوری واردات به دلیل رکود فعالیت‌های صادراتی، درآمد مرزنشینان را کاهش داده و به بیکاری افراد ساکن در این مناطق منتهی شده و نیز باتوجه به سابقه آشنایی این افراد با مبادلات خارجی، سبب تمایل آنها به سمت پدیده قاچاق شده است. همچنین تقسیم نکردن سود سهام میان اعضا سبب شده است تا به مرور زمان، میزان سرمایه افزایش پیدا کند و مشمول مالیات بالایی شود و شرکت برای پرداخت آنها با مشکلاتی مواجه شود که این امر موجب زیان‌دهی شرکت‌ها شده است.

ابراهیم زاده و بریمانی (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان «تحلیلی بر تعاونی‌های مرزنشینان و جایگاه ساختاری و عملکردی آن در سیستان و بلوچستان» نشان دادند که به منظور توسعه فعالیت و افزایش نقش تعاونی‌های مرزنشینان در بازرگانی کشور، مهم‌ترین گام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های لازم به منظور ایجاد تحول ساختاری در این تعاونی‌ها و سوق دادن آن‌ها به تولیدی شدن به جای توزیعی بودن صرف می‌باشد.

عبدالملکی (Abdolmaleki, 2015) عوامل بازدارنده و مشکلات ایجاد تعاونی‌های تولید گردو در شهرستان تویسرکان را به هفت عامل زیرطبقه بندی کرد: فقدان زیرساخت‌های فرهنگی، نبود دانش و دیدگاه صحیح در تولیدکنندگان و رهبران، قوانین و مقررات ناکافی، موانع زیرساختی، منابع سرمایه و نظام اطلاع‌رسانی ناکافی، فقدان سود، وابستگی به دولت و بدگمانی به ساختار تعاونی‌ها.

استوفران (Stofferahn, 2010) در بررسی تبدیل تعاونی‌ها به شرکت‌هایی با مسئولیت محدود در داکوتای جنوبی نتیجه گرفت که این تعاونی‌ها به علت شرایط اقتصادی حاکم و تخصص‌گرایی، در حال کوچک شدن و تضعیف هستند.

رودریگوز و کالج (Rodriguez & College, 2010) مهم‌ترین عوامل موفقیت تعاونی‌های کشاورزی کلمبیا را دسترسی به زمین، دسترسی به اعتبار، دسترسی به فناوری و خدمات فنی، دسترسی به بازار و قابلیت‌های مدیریتی و عمل جمعی دانسته‌اند.

سیگال (Siegal, 2010) مشکلات تعاونی‌های تولید کشاورزی فیلیپین در سال ۲۰۰۹ از جمله قرار ندادن وسایل کار در اختیار افراد روستایی، عدم پیشگیری از تمرکز ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص، تحقق نیافتن عدالت اجتماعی، حذف نشدن واسطه‌های غیرضروری در کسب و فعالیت‌های زراعی و عدم تفاهم و آموزش در میان اعضا را از جمله آثار تشکیل تعاونی‌ها دانستند.

هالپلین (Holplin, 2010) عدم ارائه خدمات ضروری برای زندگی اعضا، نبود توانمندسازی و ایجاد معیشت پایدار برای کاهش فقر در نواحی روستایی و همچنین عدم توسعه، هم‌فکری و حمایت از اعضا را مهم‌ترین مشکلات تعاونی‌های تولید کشاورزی در اندونزی برشمرده است.

آنال و همکاران (Unal et al., 2009) در پژوهشی نتیجه گرفتند که مشکلات مالی، آموزشی و قانونی عوامل اساسی در عدم موفقیت تعاونی‌ها در ترکیه هستند.

پامپل (Pampel, 2007) در مطالعه خود در زمینه تعاونی‌های تولید روستایی گامبیا به این نتیجه رسید که تعاونی‌ها در اموری همچون تأمین بذر، کود، ماشین‌آلات و نیز تأمین اعتبارات بانکی برای اعضا دارای مشکلات جدی بوده و در این راستا، ۹۵ درصد اعضا حل مشکلات مربوط به بخش دولتی و مشکلات اقتصادی را مهم و ضروری دانسته‌اند.

اوزدمیر (Ozdemir, 2005) در پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت سهامداران در تعاونی‌های کشاورزی ترکیه» به این نتیجه رسید که دلایل ناکامی این شرکت‌ها مشکلاتی همانند ضعف در امور سرمایه‌گذاری، یکپارچه سازی، آموزش و پژوهش، مدیریت، قانون و ممیزی بوده است.

واندر والت (Vanderwalt, 2005) با بررسی دلایل ناکامی تعاونی‌های کشاورزی در آفریقای جنوبی، مدیریت ضعیف این تعاونی‌ها را مهم‌ترین عامل ناکامی آنها دانسته است. جان و همکاران (John et al., 2001) نبود تشریک‌مسابی و همکاری‌اعضا را از مشکلات و موانع موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی دانستند. سرانجام بتوراک (Benturaki, 2000) موفق نبودن تعاونی‌های تانزانیا را در سیاست‌های مداخله‌گرانه دولت، تخلف و تجاوز از اصول اساسی تعاون، قوانین غیر پیشرفته تعاونی، عدم استقلال و خودمختاری، عدم توانمندسازی اعضا و فقدان ساختار سازمانی کارآمد دانسته است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی، از نظر میزان نظارت و کنترل جزو پژوهش‌های میدانی و از نظر گردآوری داده‌ها جزو پژوهش‌های توصیفی می‌باشد و از میان پژوهش‌های توصیفی از روش پیمایشی بهره برده است. جامعه آماری پژوهش، اعضای شرکت‌های تعاونی مرزنشینان شهرستان ایلام بوده اند که براساس قوانین و مقررات صادرات و واردات کشور تشکیل شده و طبق تعریف قانون، افراد مرزنشین با قبول شرایط و ضوابط مقرر قانونی در بخش تعاون، در آن عضویت یافته‌اند. تعداد شرکت‌های تعاونی مرزنشینان شهرستان ۴ شرکت و تعداد اعضای این شرکت‌ها ۶۶۰۶ نفر است. برای برآورد تعداد نمونه آماری از فرمول کوکران استفاده شد که براساس این فرمول تعداد نمونه آماری ۳۶۴ نفر محاسبه شد که این تعداد با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب انتخاب و مطالعه شدند. برای گردآوری اطلاعات از پرسش‌نامه‌ای که برپایه بررسی پیشینه موضوع تدوین شد استفاده گردید. روایی ظاهری و محتوایی پرسش‌نامه براساس دیدگاه صاحب نظران و متخصصان تأیید شد. به منظور تعیین اعتبار پرسش‌نامه تعداد ۳۰ پرسش‌نامه به منظور آزمون مقدماتی به وسیله جامعه آماری مشابه جامعه آماری پژوهش تکمیل و پایایی آن توسط نرم افزار spss با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ، ۰/۸۴ درصد به دست آمد که نشانه مناسب بودن پرسش‌نامه بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از

نرم افزار spss انجام گرفت. با توجه به اینکه این پژوهش از نوع پژوهش های پیمایشی و به دنبال کاهش حجم متغیرها و دسته بندی مشکلات تعاونی های مرزنشین برای دستیابی به اهداف پژوهش است، از روش تحلیل عاملی با رویکرد اکتشافی استفاده شد.

نتایج و بحث

در این قسمت ابتدا ویژگی های فردی جامعه مورد مطالعه و سپس مهم ترین مشکلات تعاونی های مرزنشین با استفاده از اولویت بندی براساس ضریب تغییرات آورده شده است. سپس یافته های تحلیل عاملی مشکلات تعاونی های مرزنشین شهرستان ایلام ارائه گردیده است. توصیف فراوانی نمونه مورد بررسی نشان می دهد که بیشترین فراوانی افراد مورد مطالعه مربوط به گروه سنی ۳۱ تا ۵۰ سال و کمترین فراوانی مربوط به رده سنی ۲۰ تا ۳۰ سال و میانگین سنی آنان ۳۴ سال با انحراف معیار ۵/۱۳ در محدوده سنی ۳۱ تا ۵۰ سال بوده است (جدول ۱).

جدول ۱. توزیع فراوانی گروه های سنی نمونه مورد مطالعه

گروه های سنی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۲۰ تا ۳۰ سال	۶۱	۱۶/۷۵	۱۶/۷۵
۳۱ تا ۴۰ سال	۷۶	۲۰/۸۸	۳۷/۶۲
۳۱ تا ۵۰ سال	۸۹	۲۴/۴۶	۶۲/۰۸
۵۱ تا ۶۰ سال	۷۴	۲۰/۳۳	۸۲/۴۱
۶۱ بالاتر	۶۴	۱۷/۵۹	۱۰۰
جمع	۳۶۴	۱۰۰	-

کمینه: ۲۰ بیشینه: ۶۰ میانگین: ۳۴/۱۷ انحراف معیار: ۵/۱۳

مأخذ: یافته های تحقیق

با توجه به داده های حاصل از جمع آوری پرسشنامه ها، از تعداد ۳۶۴ نفر پاسخ دهنده ۲۷۰ نفر (۷۴/۱۷ درصد) مرد و ۹۴ نفر (۲۵/۸۳ درصد) زن می باشند (جدول ۲).

جدول ۲. توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه برحسب جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۲۷۰	۷۴/۱۷
زن	۹۴	۲۵/۸۳
جمع	۳۶۴	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه نشان می‌دهد که ۲۹۰ نفر (۷۹/۶۷٪) از پاسخگویان متأهل و ۷۴ نفر (۲۰/۳۳٪) مجردند (جدول ۳).

جدول ۳. توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه برحسب وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد
متأهل	۲۹۰	۷۹/۶۷
مجرد	۷۴	۲۰/۳۳
جمع	۳۶۴	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بررسی‌ها در زمینه تعداد افراد خانوار پاسخگویان حاکی از آن است که بیشترین فراوانی یعنی ۱۸۹ نفر (۵۱/۹۲٪) مربوط به گروه ۵ تا ۷ نفر و کمترین فراوانی یعنی ۶۱ نفر (۱۶/۷۶٪) مربوط به گروه ۸ نفر و بیشتر است (جدول ۴).

جدول ۴. توزیع فراوانی تعداد اعضای خانوار نمونه مورد مطالعه

تعداد اعضای خانوار (نفر)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۴ تا ۲	۱۱۴	۳۱/۳۲	۳۱/۳۲
۷ تا ۵	۱۸۹	۵۱/۹۲	۸۳/۲۴
۸ نفر به بالا	۶۱	۱۶/۷۶	۱۰۰
جمع	۳۶۴	۱۰۰	-
کمینه: ۲	بیشینه: ۱۲	میانگین: ۵	انحراف معیار: ۲/۱۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق

اطلاعات به دست آمده در زمینه سطح تحصیلات پاسخگویان حاکی از آن است که ۳۱/۵۹٪ از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی (۱۱۵ نفر) دارای تحصیلات در سطح دیپلم می‌باشند (جدول ۵).

جدول ۵. توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه برحسب سطح تحصیلات

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
بی سواد	۲۰	۵/۴۹
خواندن و نوشتن	۱۵	۴/۱۳
راهنمایی	۶۰	۱۶/۴۸
دیپلم	۱۱۵	۳۱/۵۹
فوق دیپلم	۸۱	۲۲/۲۵
لیسانس و بالاتر	۷۳	۲۰/۰۶
جمع	۳۶۴	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

اولویت‌بندی مسائل و مشکلات تعاونی‌های مرزنشین

در جدول ۶، اولویت‌بندی مسائل و مشکلات تعاونی‌های مرزنشین براساس محاسبه ضریب تغییرات نشان داده شده است. از دیدگاه پاسخگویان، مهم‌ترین مسائل و مشکلات به ترتیب ۱۰ اولویت اول عبارت‌اند از: عدم رعایت اولویت تخفیفات مقرر در قانون و یا دستورالعمل و بخشنامه‌های صادره از مراجع قانون‌گذار درخصوص شرکت‌های تعاونی، مهاجرت جمعیت مرزنشین، عدم حمایت مالی و اقتصادی دولت از تعاونی‌های مرزنشین، جرایم و مفاسد موجود در مناطق مرزی، ناآشنایی با قوانین و مقررات اداری، عدم تخصیص ارز به نرخ مرجع، عدم مساعدت بانک‌ها و صندوق تعاون در حمایت از بخش تعاونی‌های مرزنشین، عدم تطابق و هماهنگی ظرفیت شهرستان‌ها با تأسیس تعاونی‌ها، عدم صدور مجوز برای برخی از تعاونی‌های خدماتی از جمله تعاونی‌های اعتبار و عدم صدور رتبه برای تعاونی‌ها در مناقصه‌ها و مزایده‌ها، نبود همکاری و هماهنگی لازم بین دستگاه‌های مربوطه و ضعیف بودن همکاری با تعاونی‌های مرزنشین.

جدول ۶. اولویت بندی مسائل و مشکلات تعاونی‌های مرزنشینان

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه ای	مشکلات
۱	۰/۲۳۵	۰/۸۹	۳/۷۸	عدم رعایت اولویت تخفیفات مقرر در قانون و یا دستورالعمل و بخشنامه‌های صادره از مراجع قانون‌گذار در خصوص شرکت‌های تعاونی
۲	۰/۲۴۲	۰/۷۸	۳/۲۱	مهاجرت جمعیت مرزنشین
۳	۰/۲۴۴	۰/۹۱	۳/۷۲	عدم حمایت مالی و اقتصادی دولت از تعاونی‌های مرزنشین
۴	۰/۲۵۰	۰/۸۶	۳/۴۳	جرایم و مفاسد در مناطق مرزی
۵	۰/۲۵۶	۰/۹۸	۳/۸۲	ناآشنایی با قوانین و مقررات اداری
۶	۰/۲۵۱	۰/۹۵	۳/۷۸	عدم تخصیص ارز به نرخ مرجع
۷	۰/۲۵۸	۱/۰۰	۳/۸۹	عدم مساعدت بانک‌ها و صندوق تعاون در حمایت از بخش تعاونی‌های مرزنشین
۸	۰/۲۵۹	۰/۹۵	۳/۶۶	عدم تطابق و هماهنگی ظرفیت شهرستان‌ها با تأسیس تعاونی‌ها
۹	۰/۲۶۳	۰/۹۵	۳/۶۰	عدم صدور مجوز و رتبه برای تعاونی‌ها در مناقصه‌ها و مزایده‌ها
۱۰	۰/۲۶۴	۰/۹۹	۳/۷۴	نبود همکاری و هماهنگی لازم بین دستگاه‌های مربوطه و ضعیف بودن همکاری با تعاونی‌های مرزنشین

منبع: یافته‌های پژوهش

تحلیل عاملی مسائل و مشکلات تعاونی‌ها

به منظور رسیدن به هدف پژوهش و دستیابی به یافته‌های مناسبی که بتوان براساس آن تحلیل مناسبی را ارائه داد، تحلیل دیدگاه پاسخگویان در خصوص مسائل و مشکلات موجود در تعاونی‌ها با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی انجام شد. برای تعیین مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از ضریب KMO و آزمون بارتلت استفاده شد. مقدار KMO برابر ۰/۷۹۱ و مقدار آماره بارتلت برابر ۴۷۳۱/۱۹ و $P=۰/۰۰۰$ به دست آمد که نشان از مناسب بودن داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی دارد (جدول ۷).

جدول ۷. میزان KMO و آزمون بارتلت

KMO	میزان آزمون بارتلت	سطح معنی داری
۰/۷۹۱	۴۷۳۱/۱۹**	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق ** معنی داری در سطح ۰/۰۱

بنابراین، مشخص شد داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب هستند. در این تحقیق، پنج عامل با مقادیر ویژه بالاتر از ۱ استخراج شدند که در مجموع ۶۱/۲۶ درصد از واریانس کل عامل‌ها را تبیین کردند و ۳۹ درصد باقی‌مانده مربوط به عواملی بود که در تحلیل عاملی شناسایی نشده بودند. بنابراین، نزدیک به دوسوم مسائل و مشکلات موجود در تعاونی‌های مرزنشینان از طریق تحلیل عاملی شناسایی شدند و مقدار باقی‌مانده به عواملی مربوط می‌شود که از کنترل این پژوهش خارج بوده‌اند. با توجه به مقدار ویژه در جدول ۸، عامل اول با مقدار ویژه ۷/۲۳۲ بیشترین سهم (۱۸/۴۴ درصد) و عامل آخر (پنجم) با مقدار ویژه ۱/۷۴۵ کمترین سهم (۶/۳۵ درصد) را در تبیین واریانس کل داشتند (جدول ۸).

جدول ۸. تعداد عامل‌های استخراج شده و سهم هریک از آنها در تبیین واریانس

شماره عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد واریانس جمع‌ی
۱	۷/۲۳۲	۱۸/۴۴	۱۸/۴۴
۲	۶/۷۲۲	۱۶/۲۱۴	۳۴/۶۵
۳	۳/۱۶۱	۱۰/۴۴۴	۴۵/۰۹
۴	۲/۹۳۲	۹/۸۲	۵۴/۹۱
۵	۱/۷۴۵	۶/۳۵	۶۱/۲۶

منبع: یافته‌های پژوهش

به منظور جداسازی عامل‌ها به صورت روشن‌تر از چرخش عامل به روش واریماکس استفاده شد که بار عاملی هر متغیر پس از چرخش عاملی در جدول ۹ آمده است. پس از بررسی گویه‌های مربوط به هر عامل و متناسب با ماهیت موضوعی آنها، عامل‌های مزبور به ترتیب به

نام‌های مشکلات سیاستی و اداری، مالی و اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و زیرساختی نام‌گذاری شدند. همان‌طور که در جدول ۹ آمده است، مقدار ویژه عامل اول یعنی مشکلات سیاستی و اداری از تمامی عوامل دیگر بیشتر است (۷/۲۳۲) که در مجموع ۱۸/۴۴ درصد از واریانس کل را به خود اختصاص داده است. عامل دوم مربوط به مشکلات مالی و اقتصادی و عامل سوم مربوط به مشکلات فرهنگی و عامل چهارم مربوط به مشکلات اجتماعی است. بالاخره عامل پنجم مربوط به مشکلات زیرساختی می‌باشد. عامل پنجم به عنوان آخرین عامل با مقدار ویژه ۱/۷۴۵ کمترین میزان از واریانس کل (۶/۳۵) را تبیین نموده است.

جدول ۹. مسائل و مشکلات موجود در تعاونی‌های مرزنیسان براساس تحلیل عاملی

بار عاملی	گویه های هر عامل	عامل
۰/۸۶۵	عدم حمایت مالی و اقتصادی دولت از تعاونی های مرزنیسان	اول: مشکلات سیاستی و اداری
۰/۷۱۷	نبود همکاری و هماهنگی لازم بین دستگاه های مربوطه و ضعیف بودن همکاری با تعاونی‌های مرزنیسان	
۰/۷۲۱	کم بودن سهمیه وارداتی به ازای هر عضو در تعاونی ها	
۰/۷۱۱	عدم تطابق و هماهنگی ظرفیت شهرستان‌ها با تأسیس تعاونی‌ها	
۰/۶۹۹	عدم صدور مجوز برای برخی از تعاونی‌های خدماتی از جمله اعتبار و عدم صدور رتبه برای تعاونی‌ها در مناقصه‌ها و مزایده‌ها	
۰/۷۱۴	عدم رعایت اولویت تخفیفات مقرر در قانون و یا دستورالعمل و بخشنامه‌های صادره از مراجع قانون‌گذار درخصوص شرکت‌های تعاونی	
۰/۶۸۵	تأخیر و عدم اجرای به‌موقع در صدور جواز و یا پروانه و یا موافقت اصولی از سوی دستگاه‌های متولی	
۰/۷۰۴	عدم صدور مجوز کسب‌فعالیت به نام‌شرکت‌های تعاونی از طرف وزارت بازرگانی	
۰/۶۵۳	تمدید کارت بازرگانی به صورت سالانه که از لحاظ اقتصادی مقرون به صرفه نمی باشد	
۰/۸۱۴	ناکافی بودن اعتبارات جاری ادارات	
۰/۸۰۸	عدم انجام صادرات توسط تعاونی ها به لحاظ مسائل و مشکلات مالی	
۰/۷۵۴	مقرون به صرفه نبودن واردات از لحاظ اقتصادی	
۰/۷۳۳	اخذ مالیات سالانه از تعاونی های مرزنیسان بدون توجه به فراهم بودن شرایط برای انجام فعالیت از طرف تعاونی ها	
۰/۷۵۵	عدم تخصیص وام مورد نیاز به تعاونی‌های متقاضی تسهیلات	

ادامه جدول ۹

۰/۷۳۷	کمبود اعتبارات، منابع مالی و سرمایه درگردش تعاونی‌ها (به طور اخص فقر سرمایه)	دوم: مشکلات مالی و اقتصادی
۰/۷۱۶	طولانی بودن فرایند اعطای تسهیلات از زمان درخواست تا مرحله عقد قرارداد و اخذ وام	
۰/۷۰۷	ناآشنایی با زمینه های فعالیت اقتصادی	
۰/۶۸۹	مشکلات موجود در تأمین وثایق مورد نیاز بانک‌ها برای اکثر تعاونی‌ها	
۰/۶۵۰	عدم تمرکز تسهیلات اجرای طرح‌های تعاونی در یک بانک	
۰/۷۵۸	مهاجرت جمعیت مرزنشین	سوم: مشکلات فرهنگی
۰/۷۲۱	نبود محدودیت برای گسترش مشاغل کاذب	
۰/۷۳۳	جرائم و مفاسد در مناطق مرزی	
۰/۷۸۰	عدم انگیزش روحیه همکاری و مشارکت محلی	
۰/۷۲۳	نبود روحیه اعتماد به دولت در مناطق مرزی	
۰/۶۸۷	عدم توسعه ارتباطات فرهنگی با کشورهای هم‌جوار	
۰/۷۲۲	مطابق نبودن شرایط محیطی و فرهنگی با فعالیت‌های تعاونی مرزنشین	
۰/۶۸۲	عدم اعتقاد به کار گروهی	
۰/۶۳۳	عدم اجرای برنامه‌های فرهنگی در مورد مزیت‌های شرکت‌های تعاونی مرزنشینان	
۰/۷۶۳	عدم ارائه خدمات به اعضا در بازار داخل کشور	
۰/۷۱۹	عدم رعایت نظم و انضباط کاری	
۰/۶۵۶	نبود مهارت و تخصص لازم	
۰/۷۰۱	عدم مسئولیت‌پذیری اعضا	
۰/۶۳۶	ناآشنایی با قوانین و مقررات اداری	
۰/۶۸۷	عدم استقبال از خطر	
۰/۸۱۴	نبود راه‌های مناسب برای تردد در مناطق مرزی	پنجم: مشکلات زیرساختی
۰/۷۸۸	ناکامی تعاونی‌های مرزنشین در جذب سرمایه‌های اجتماعی و اقتصادی سرمایه گذاران در مناطق مرزی	
۰/۷۲۵	نبود زمین مناسب و وسیع در زمینه تولید محصولات	
۰/۶۳۹	عدم حمایت از فروش محصولات تولید شده به علت بعد مسافت و دوری از بازارهای فروش	

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

همان‌گونه که پیش‌تر اشاره گردید، این پژوهش با هدف واکاوی مشکلات تعاونی‌های مرزنشین ایلام انجام شد. متناسب با هدف پژوهش نیز از تحلیل عاملی برای تحلیل داده‌ها و دستیابی به مهم‌ترین مشکلات تعاونی‌های مورد اشاره استفاده گردید.

نتایج حاصل از تحلیل عاملی نشان داد که ۵ عامل در مجموع ۶۱/۲۶ درصد از واریانس کل عوامل را تبیین کردند. بر اساس یافته‌های به دست آمده، مقدار ویژه عامل اول یعنی مسائل و مشکلات سیاستی و اداری از عوامل دیگر بیشتر است. این یافته همسو با یافته‌های مطالعه حضرتی و بابایی فینی (۱۳۹۱)، ابراهیم زاده و بریمانی (۱۳۸۴)، عبدالملکی (Abdolmaleki, 2015)، بنتوراک (Benturaki, 2000)، آنال و همکاران (Unal et al., 2009) است. با توجه به تبیین بیشترین واریانس تغییرات توسط مشکلات و مسائل سیاستی و اداری پیشنهاد می‌گردد که حل مشکلات سیاستی و اداری تعاونی‌های مرزنشین در اولویت مدیران و مسئولان مرتبط با حوزه فعالیت تعاونی‌ها قرار گیرد. در این راستا، سمت‌گیری بخش تعاون در جهت تعاونی‌های بزرگ فرآستانی و چندمنظوره، برنامه‌ریزی منظم پرداخت تسهیلات به تعاونی‌های واجد شرایط از جمله تزریق سرمایه در گردش، همکاری و مساعدت سایر دستگاه با بخش تعاون از طریق صدور مجوزهای مورد نیاز و فراهم کردن سازوکارهای قانونی برای پرداخت یارانه به تعاونی‌های مرزنشین مدنظر مسئولان و سیاست‌گذاران بخش تعاون قرار گیرد.

یافته‌های به دست آمده از تحلیل عاملی نشان داد که مشکلات اقتصادی دومین عامل تعاونی‌های مرزنشین شهرستان ایلام بوده است. این یافته همسو با یافته‌های مطالعه حیدری و علی بیگی (۱۳۹۴)، حیدری و همکاران (۱۳۹۴)، هوشمند و حسن نژاد (۱۳۸۹)، کرباسی و همکاران (۱۳۸۸)، سلطانی شیرازی (۱۳۸۷)، استوفران (Stofferhn, 2010)، آنال و همکاران (Unal et al., 2009) است. لذا پیشنهاد می‌گردد که در کارگروه سرمایه‌گذاری و اشتغال استان، توجه ویژه به تعاونی‌های مرزنشین صورت گیرد و پرداخت تسهیلات به این تعاونی‌ها در اولویت قرار گیرد. همچنین بازنگری در قانون مالیات‌های مستقیم و حذف مالیات از شرکت‌های تعاونی

مرزنشین و کاهش ضرایب مالیاتی برای شرکت های تعاونی تولیدی انجام شود و تأمین اعتبارات لازم بخش تعاون جهت اجرای طرح های جدید و تأمین سرمایه درگردش مورد نیاز از طریق تعاون و تلاش برای کاهش مالیات دریافتی از تعاونی های مرزنشین، در چارچوب یک برنامه کاری به منظور رفع مسائل و مشکلات اقتصادی در این تعاونی در دستگاه های ذی ربط مورد توجه قرار گیرد.

یافته های تحلیل عاملی نشان داد که مسائل فرهنگی سومین دسته مشکلات تعاونی های مرزنشین شهرستان ایلام بوده است. این یافته همسو با یافته عبدالمملکی (Abdolmaleki, 2015) است. لذا پیشنهاد می گردد که با هماهنگی شورای فرهنگ عمومی، برنامه های تلویزیونی و رادیویی ویژه ای برای افزایش مشارکت مردم محلی و همراهی بیشتر با برنامه های دولتی طراحی و اجرا گردد به گونه ای که این برنامه ها تلاش های دولت برای بهبود شرایط زندگی مرزنشینان را به تصویر بکشد. لازم است که یک گروه کارشناسی قوی و آگاه به مسائل فرهنگی و اجتماعی اقدام به بررسی راهکارهای بهبود متغیرهای فرهنگی و اجتماعی در مناطق مرزنشین نماید. همچنین از بین بردن دلالتی ها و کاهش واسطه گری به وسیله نظارت و بازرسی مکرر در دستور کار مسئولان ذی ربط قرار گیرد.

براساس نتایج تحلیل عاملی، مسائل اجتماعی به عنوان چهارمین دسته مشکلات تعاونی های مرزنشین شهرستان ایلام بوده است. این یافته همسو با یافته های مطالعه حیدری و علی بیگی (۱۳۹۴)، حیدری و همکاران (۱۳۹۴)، احمدی و همکاران (۱۳۹۳)، کرباسی و همکاران (۱۳۸۸)، حضرتی و بابایی فینی (۱۳۹۱)، بنتوراک (Benturaki, 2000)، آنال و همکاران (Unal et al., 2009) است. لذا پیشنهاد می گردد که دولت به تعاونی های مرزنشین کمک کند تا بتوانند به اعضای خود خدمات ارائه دهند که این امر باعث ایجاد انگیزه بیشتر در اعضا و متعاقباً افزایش سرمایه اجتماعی در مناطق مرزی می شود. همچنین اجباری شدن آموزش های ارائه شده به مدیران و بازرسان تعاونی ها به منظور آشنایی اعضا با قوانین و مقررات بخش تعاون و تعاونی های

مرزنشین و ایجاد مرکز مشاوره تخصصی و انجام بازدیدهای نظارتی به صورت منظم و برنامه ریزی شده در دستور کار قرار گیرد.

سرانجام نتایج تحلیل عاملی نشان داد که مشکلات زیرساختی پنجمین عامل به شمار می آید. بر همین اساس، پیشنهاد می گردد که مدیران سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان توسعه زیرساخت های مناطق مرزی را در اولویت تقسیم اعتبارات شهرستان های مرزی قرار دهند. همچنین تهیه زمین مناسب توسط دستگاه های متولی، ایجاد بازارچه های مرزی، تسهیل صدور مجوز تأسیس به شرکت های تعاونی حمل و نقل کالا در مناطق مرزی به وسیله سازمان حمل و نقل و پایانه ها، حمایت دولت از فروش محصولات تولید شده در مناطق مرزی به منظور افزایش این تولیدات و نقشی که در اشتغال زایی در مناطق مرزی دارند و پیگیری در مورد بهبود و توسعه راه های تردد در مناطق مرزی با همکاری وزارت راه و ترابری از برنامه های اولویت دار دولت برای پشتیبانی از تعاونی های مرزنشین به شمار می آیند.

منابع

- آذری، ل.، هوشمند، م. و نقوی، س. س. (۱۳۸۸). سنجش رضایتمندی از فعالیت شرکت های تعاونی مرزنشینان استان خراسان رضوی. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۲(۲)، ۸۷-۱۱۱.
- آرایش، م. ب. و طاهری، م. ر. (۱۳۹۴). شناسایی موانع توسعه شرکتهای تعاونی عشایری استان ایلام از دیدگاه اعضای تعاونی ها، *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۸(۴)، ۵۷-۷۴.
- آریان پور، ب.، اللهیاری، م. ص. و عابدی، م. (۱۳۹۳). نقاط قوت و ضعف، فرصت ها و تهدیدهای فراروی شرکت ها و اتحادیه های تعاون روستایی استان گیلان. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۳(۱۱)، ۱۴۳-۱۶۵.

ابراهیم زاده، ع. و بریمانی، ف. (۱۳۸۴). تحلیلی بر تعاونی های مرزنشینان و جایگاه ساختاری و عملکردی آن در سیستان و بلوچستان. فصلنامه پژوهش های جغرافیایی، شماره ۵۱، ۱۰۷-۱۲۳.

احمدی، ا.، قیدی، ا. و یعقوبی، ج. (۱۳۹۳). تحلیل موانع دوره های آموزشی تعاونی ها از دیدگاه مدیران تعاونی های کشاورزی استان زنجان. فصلنامه تعاون و کشاورزی، ۳(۱۰)، ۱۴۳-۱۵۸.

امانیان بیدختی، پ. و صادقی نیا، س. (۱۳۹۴). نقش تعاونیهای روستایی در میزان درآمدزایی و افزایش سرمایه گذاری در حوزه صنایع دستی. مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۴(۱۱)، ۱۰۱-۱۱۳.

بذرافشان، ج. و شاهین، ح. (۱۳۹۰). آسیب شناسی تعاونی های تولید روستایی در ایران. مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین المللی جغرافیدانان جهان اسلام. فروردین ۱۳۹۰. زاهدان. پهلوانی، م.، کریم، م. ح. و قربانی، ح. (۱۳۸۷). بررسی و نظرسنجی درباره مشکلات و توانمندی های بخش تعاون در استان سیستان و بلوچستان. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۱(۱)، ۱۰۱-۱۲۹.

جمعه پور، م. و طالبی، م. ع. (۱۳۹۰). بررسی نقش تعاونی های مرزنشینان در توسعه مناطق مرزی خراسان جنوبی، مورد مطالعه: تعاونی مرزنشینان شهرستان درمیان. فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۱۰، ۶۵-۱۰۲.

حضرتی، م. و بابایی فینی، ا. (۱۳۹۱). شناسایی عوامل مؤثر بر غیر فعال شدن تعاونی های کشاورزی با استفاده از تحلیل دلفی (مطالعه موردی: شهرستان خدابنده). فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، ۲(۶)، ۹۱-۱۰۳.

حیدری، ح.، علی بیگی، ا. ح. و بینائیان، ا. (۱۳۹۴ الف). موانع و راهکارهای فعال سازی تعاونی های مرزنشین استان کرمانشاه. فصلنامه تعاون و کشاورزی، ۴(۱۴)، ۸۹-۱۰۹.

حیدری، ف.، نادری مهدی، ک.، یعقوبی فرانی، ا.، و حیدری، ع. (۱۳۹۴). شاخص های شناسایی تعاونی های موفق کشاورزی. فصلنامه تعاون و کشاورزی، ۴(۱۴)، ۳۹-۶۰.

ذبحیان، م. (۱۳۹۳). بررسی مسائل و مشکلات تعاونی های زنان. بازیابی شده در ۱۳۹۳/۶/۱۵ از

<http://mehrkhane.com/fa/news/12764>

سازمان مدیریت و برنامه ریزی. (۱۳۷۸). اولین گزارش ملی توسعه انسانی جمهوری اسلامی ایران. سلطانی شیرازی، ا. (۱۳۸۷). بررسی عملکرد تعاونی های مرزنشین استان فارس طی سال های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵. ماهنامه بررسی مسائل و سیاست های اقتصادی، شماره ۷۷ و ۷۸، ۲۹-۴۵.

عسگری، ع. و اشرف زاده، ح. ر. (۱۳۶۹). بررسی جایگاه تعاون در بازرگانی خارجی کشور. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی.

غفاری بیستونی، ا. (۱۳۸۹). بررسی علل رکود تعاونی های راکد بخش کشاورزی شهرستان کرمانشاه. تهران: دفتر معاونت پژوهش، آموزش و کارآفرینی وزارت تعاون.

غیاثوند غیاثی، ف. و فرج الله حسینی، س. ج. (۱۳۹۰). تحلیل موانع و محدودیت های توسعه اشتغال در تعاونی های تولیدی کشاورزی ایران. پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، ۴(۲)، ۱-۱۴.

فیروزآبادی، س. ا. و حسینی، س. ر. (۱۳۹۰). بررسی موانع و مشکلات تعاونی های روستایی در بازاریابی محصولات کشاورزی. فصلنامه توسعه روستایی، ۳(۱)، ۱۳۱-۱۴۸.

قدیری مقدم، ا. و نعمتی، ا. (۱۳۹۰). اولویت بندی تنگناهای پیش روی تعاونی های تولید کشاورزی شهرستان مشهد با تأکید بر نظام بازاریابی (کاربرد معیار آنتروپی). نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)، ۲۵(۱)، ۷۶-۸۴.

کرباسی، ع.، یعقوبی، م. و شهابی، ش. (۱۳۸۸). بررسی مشکلات طرح های نیمه تمام در استان سیستان و بلوچستان. تعاون، ۲۰(۲۱۰ و ۲۱۱)، ۵۵-۷۰.

لطیفی، س. و سعدی، ح. (۱۳۹۰). آسیب شناسی تعاونی های فرش دستباف روستایی. فصلنامه انجمن علمی فرش ایران، شماره ۱۸، ۸۱-۹۶.

موسوی، م. (۱۳۹۲). ارزیابی نقش بازارچه های مشترک مرزی در توسعه و رفاه مناطق مرزنشین،

مورد: بازارچه مرزی تمرچین پیرانشهر. *جغرافیا و توسعه*، شماره ۳۳، ۵۵-۷۰.

نصرالهی، م.، اللهیاری، م. ص.، صداقت حور، ش.، و نورحسینی، س.ع. (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر

عدم موفقیت تعاونی های چایکاران در استان گیلان. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۴(۱۴)،

۱۱۱-۱۲۶.

وزارت بازرگانی (۱۳۸۸). *تحلیلی از وضعیت بازارچه های مشترک مرزی از آغاز فعالیت تاکنون*.

تهران: دفتر پژوهش و بررسی های اقتصادی. معاونت برنامه ریزی و بررسی های اقتصادی.

وزارت تعاون، معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج (۱۳۸۹). *پیشرفت و توسعه تعاونی ها*، ترجمه

اصغریات. تهران: نشر پایگان.

هزارجریبی، ج. و یاری، ح. (۱۳۹۱). *بررسی عوامل مؤثر بر ناکارآمدی تعاونی های مصرف در شهر*

کرمانشاه. *فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای*، ۲(۸)، ۵۳-۶۶.

هوشمند، م. و حسن نژاد، م. (۱۳۸۹). *بررسی نگرش اعضای شرکت های تعاونی مرزنشین اندر*

زمینه عملکرد این تعاونی ها (مطالعه موردی: استان خراسان رضوی). *نشریه اقتصاد و*

توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)، ۲۴(۳)، ۲۸۸-۲۹۷.

Abdolmaleki, M. (2015). Preventive factors to found walnut production cooperatives in Tuyserkkan Townshio, Iran. *International Journal of Agricultural Management and Development*, 5(1), 9-17.

Benturaki, J. (2000). *Cooperatives and poverty alleviation*. England: IDS TEMA.

Holplin, F. (2010). *Cooperative Manangement of Rural Development*. Cebu City: Vasdf.

- John, L., Adrian, Jr. & Wade Green, Th. (2001). Agricultural Cooperative Managers and the Business Environment. *Journal of Agribusiness*, 19(1), 17-33.
- Ozdemir, G. (2005). Cooperative shareholder relations in agricultural cooperatives in Turkey. *Journal of Asian Economics*, 16, 315-325
- Pampel, W. (2007), *Cooperation and rural development in Gambia*. New York: Macmillan
- Rodriguez, J., & College, A. (2010). *Smallholders' agricultural cooperatives and rural development in Colombia*. Becario Colfuturo. Pp 1-62
- Siegal, G. (2010). Toward a model rural development. *Quarterly journal of Social and Economic Development*, 5(12), 106- 117.
- Stofferahn, W. (2010). South Dakota soybean processors: The discourse of conversion from cooperative to limited liability corporation. *Journal of Cooperatives, Minnesota*, 24, 13-43.
- Unal, V. U., Guclusoy, H., & Franquesa, R. (2009). A comparative study of success and failure of fishery cooperatives in the Aegean. Turkey. *Journal of Applied Ichthyo*, 25, 349-400.
- Vanderwalt, L. (2005). *The resuscitation of the cooperative sector in south Africa*. Paper presented at the international cooperative research conference. 11-14 August 2005. Cork. Ireland.

Identifying and Analyzing Problems of Frontiersman Cooperatives in Ilam Township

H. Moradnezhadi^{1}, Z. Faryadras², M. Vahedi³*

Received: 12/07/2015 Accepted: 16/12/2015

Abstract

The purpose of this study was analyzing problems of frontiersman cooperatives in Ilam Township. This study was applied and a descriptive- survey method was used. The population of this study included members of frontiersman cooperatives in Ilam Township (N=6606) that by using proportionate stratified random sampling method and based on Cochran sample size formula, 364 persons were selected as the sample. Instrument of data gathering was questionnaire. Its validity was confirmed by a panel of experts. For reliability of the questionnaire Cronbach alpha coefficient was used and its value was equal to 0.84. Data analysis conducted by SPSS software. Factorial analysis with exploratory approach was used for identifying and categorizing problems of cooperatives. Findings showed that problems of administrative-political, economic, cultural, social and geographical explained 61.26 percent of total variance.

Keywords: Cooperatives, Frontiersman, Problems, Ilam

1. Assistant Professor, Department of Entrepreneurship and Rural Development, Ilam University, Ilam, Iran

*Corresponding Author

E-mail: homayoon.moradnezhadi@ilam.ac.ir

2. Formers Master Student, Department of Agricultural Extension and Education, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran

3. Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran